

LBRIS

We know
books

ARHIMANDRITUL ZAHARIA

Dreptatea lui Dumnezeu
pe cărările harului

MĂNĂSTIREA STAVROPIGHIE SFÂNTUL IOAN
BOTEZĂTORUL, ESSEX, ANGLIA

Traducere după originalul în limba greacă

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ «ΕΙΣ ΣΤΑΘΜΟΥΣ»

© Stavropegic Monastery of St John the Baptist, Essex, UK

ISBN 978-1-915687-43-2, Hardback Edition

ISBN 978-1-915687-44-9, Paperback Edition

Pentru ediția în limba română

DREPTATEA LUI DUMNEZEU PE CĂRĂRILE
HARULUI

©2025, Mănăstirea Stavropighie Sf. Ioan Botezătorul, Essex,
Marea Britanie

ISBN 978-1-915687-73-9, Paperback Edition

Traducere Monahiile Tecla și Porfirie

Redactare și punere în pagină Monahia Casiana

Tipărit de Lyhnia A.E., Atena, Grecia

Ediție a Mănăstirii Stavropighie Sf. Ioan Botezătorul

Tolleshunt Knights, by Maldon,
ESSEX, CM9 8EZ,
England, UK

<https://essexmonastery.com/bookshop>

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei publicații nu poate fi reprodusă, stocată sau transmisă în vreo formă sau prin mijloace electronice, mecanice sau fotocopiare etc., fără a obține în prealabil permisiunea scrisă a Mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul.

CUPRINS

Prolog	9
Cele trei perioade ale vieții duhovnicești în învățătura Cuviosului Sofronie	13
Cunoașterea căii	31
Inițierea în deșertarea de Sine a lui Hristos	47
Harul lui Hristos	67
<i>Destinul și menirea vieții omului</i>	67
<i>Biserica, visteria harului</i>	71
<i>Înțelesul harului</i>	74
<i>Mijloacele dobândirii harului</i>	76
<i>Lucrarea harului</i>	79
<i>Grija de cele dumnezeiești</i>	87
<i>Cuvântul sfinților se preface în rugăciune</i>	90
Tânjirea după asemănarea cu Dumnezeu	93
Cele trei vârste ale vieții duhovnicești în scrierile Sfântului Siluan	105
Povățuirea lui Dumnezeu în cele trei perioade ale vieții duhovnicești	121
Rugăciune	159

Prolog

*„Vremea este ca să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu.
Și casa Lui suntem noi”¹.*

Sfânta credință a Părinților noștri mărturisește că „Hristos este măsura tuturor lucrurilor – și dumnezeiești, și omenești”². Poruncile Lui sunt descoperirea de Sine a lui Dumnezeu, oglindirea Ființei dumnezeiești în plan pământesc. Totuși, pentru unii, ele sunt „mireasmă a vieții spre viață”, iar pentru alții „mireasmă a morții spre moarte”³.

Calea fiecărui om către Dumnezeu este unică, de aceea este greu să vorbim despre un model sau un tipar general al vieții duhovnicești. Totuși, Cuviosul Sofronie, observând că anumite trăsături sunt comune tuturor oamenilor, deoarece suntem purtători ai aceleași firi omenești, a împărțit viața duhovnicească în trei etape sau perioade distincte. El ne înfățișează prima etapă ca fiind cercetarea Duhului Sfânt, în timpul căreia omul încheie un legământ cu Dumnezeu; pe cea de-a doua ca fiind o nevoie îndelungată și aspră prin care trece omul atunci când Dumnezeu Își retrage harul; iar, în cele din urmă, pe cea de-a treia etapă ca redobândirea pentru totdeauna a harului mântuitor.

1. *1 Pet. 4, 17; Evr. 3, 6.*

2. Cuviosul Sofronie Athonitul, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. Ierom. Rafail Noica, Mănăstirea Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul, Essex, Marea Britanie, 2023, p. 182.

3. Cf. *2 Cor. 2, 16.*

În prima perioadă, care este o „bogăție străină” și „mamonă nedreaptă”, energia nezidită a harului îi descoperă omului chipul vieții dumnezeiești, chipul de ființare al Dumnezeirii, și îl cheamă să își armonizeze viața cu el. Când Domnul vede că nu mai există nimic pe lume care ar putea să despartă sufletul de iubirea Sa, îl predă pe om unei lupte aspre și îndelungate, așteptând răspunsul acestuia la darul cu care l-a înzestrat la început.

Dumnezeu Se retrage, pentru ca toate „cele ascunse” ale inimii omului să iasă la iveală. Ceea ce, în prima perioadă a chemării, părea să fie o legătură desăvârșită de iubire între Dumnezeu și om, se preface acum în „iadul părăsirii de către Dumnezeu”. „Certarea” Domnului înțelepțește duhul omului „spre pocăință” și trezește înlăuntrul său o sete mistuitoare de a-I fi bineplăcut lui Dumnezeu „fie prin viață, fie prin moarte”.

Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, „făcându-Se pentru noi blestem”⁴. Fiind Mielul cel nevinovat și neprihănit al lui Dumnezeu, Domnul nu ne-a mântuit prin atotputernicia Sa, ci prin iubirea Sa smerită, făcându-Se pentru noi pătimitor până la moarte, și aceasta într-o asemenea măsură, încât, la sfârșitul vieții Sale pământești, nimic nu era mai vădit în însuși Trupul Său decât acest blestem cu care „S-a îmbrăcat ca și cu o haină”⁵. Hristos a intrat întru odihna Sa doar atunci când a fost mistuit de râvna casei Sale, „casă care suntem noi”⁶.

4. Gal. 3, 13.

5. Cf. Ps. 108, 17.

6. Cf. In. 2, 17; Evr. 3, 6.

Pentru aleșii lui Dumnezeu nu există alt chip de a-și exprima recunoștința față de Domnul decât prin suferințe și pătimiri nespuse de grele, căci iubirea ce li s-a descoperit este nemăsurată, nemărginită și absolută, o iubire „până întru sfârșit”. Purtând într-înșii judecata lui Dumnezeu, sfinții, în adâncul smereniei lor, se fac cei mai de pe urmă, de aceea sunt primiți de Cel ce este „Cel dintâi”, de Iisus, Dătătorul vieții.

Cercetând experiența de veacuri a nevoitorilor cu cerniciei, vedem că dureroasa părăsire de către Dumnezeu survine adeseori chiar în răstimpul când omul se luptă din răspuțeri să păzească porunca Domnului „fără pată, fără vină”⁷. Lucrul acesta sporește până la ultima limită deșertarea de sine a omului și grăbește venirea zilei Domnului⁸. „În marile chinuri ale pocăinței, se naște omul pentru «Împărăția cea neclătită». Acesta este evenimentul pentru care «bucurie se face înaintea Îngerilor lui Dumnezeu» în ceruri”⁹, pentru că „s-a născut om în lumea cerească”¹⁰.

*Starețul Mănăstirii Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul,
Essex,
† Arhimandritul Petru*

7. Cf. 1 Tim. 6, 14.

8. Cf. 2 Pet. 3, 12.

9. Cf. Lc. 15, 10; Vom vedea pe Dumnezeu precum este, pp. 224-225.

10. Cf. In. 16, 21.

Cele trei perioade ale vieții duhovnicești în învățătura Cuviosului Sofronie

În viața și în scrierile Sfântului Sofronie este recapitulată întreaga tradiție ascetică a Bisericii Ortodoxe, exprimată însă cu o deosebită originalitate. Cuviosul a vorbit despre toate cu autoritate și cu o gândire însuflată de Dumnezeu, căci privea întotdeauna cele pământești sub Lumina cunoașterii lui Dumnezeu, Lumina veșniciei.

Una dintre temele centrale ale învățăturii sale a fost teoria despre cele trei perioade sau trepte ale vieții duhovnicești. Această teorie oferă principii ascetice fundamentale, care privesc în chip concret viața fiecărui creștin.

Starețul vedea prima perioadă ca fiind răstimpul cercetării Duhului Sfânt, când omul încheie un legământ cu Dumnezeu; a doua ca fiind o luptă îndelungată și aspră, după ce Dumnezeu Și-a retras harul de la noi; iar cea de-a treia, ca răstimpul redobândirii pentru totdeauna a harului mântuirii.

Cuviosul Sofronie deosebea aceste trei perioade în primul rând pentru a sublinia însemnătatea celei de-a doua. El a evidențiat necesitatea înțelegerii corecte a

acestei perioade pentru ca noi să o putem întâmpina cu o dreaptă așezare sufletească. Dorea să ne însufle să căutăm mereu noi căi de a preschimba această vreme de încercare într-un adevărat eveniment duhovnicesc, să o privim ca pe un privilegiu și un dar de la Dumnezeu, și, astfel, să ne păzim de nimicitoarea ispită a akediei. Într-adevăr, retragerea harului este trăită ca un fel de moarte, ca un vid ontologic. Ori de câte ori vorbea despre această temă – lucru pe care îl făcea adeseori –, preocuparea principală a Starețului era cum să preschimbăm această „moarte”, această stare de uscăciune duhovnicească, în viața cea nesticăcioasă a lui Dumnezeu.

Să cercetăm, însă, fiecare perioadă în parte. Potrivit Scripturii, Dumnezeu bate neîncetat la ușa inimii omului, așteptând cu răbdare până când acesta Îi va deschide de bunăvoie¹. Atunci când află o mică deschizătură în sufletul lui, o înclinație launtrică spre recunoștință și smerenie, Domnul intră încărcat de darurile harului Său și de toate bogățiile Sale neasemuite; prăznuiește împreună cu omul și, în cele din urmă, încheie un legământ cu el. Această primă cercetare a lui Dumnezeu este numită în *Cartea Apocalipsei* „dragostea cea dintâi”, de care credinciosul este chemat să-și aducă aminte neconținut și până la capăt². Este începutul călătoriei lui alături de Dumnezeu și trebuie să umble cu vrednicie pe această cale.

Harul cel dintâi este, fără îndoială, un dar de sus și, în unele cazuri, ajunge la măsura harului celor desăvâr-

1. Cf. *Apoc.* 3, 20.

2. Cf. *Apoc.* 2, 4-5.

șiți. Când îl cercetează pe om, harul îl învață chipul vieții celei după Dumnezeu: ce este bineplăcut înaintea Lui, ce este sfânt și desăvârșit. Toate virtuțile, împreună cu acest chip de viețuire plăcut lui Dumnezeu, sunt cuprinse asemenea unor semințe în darul acestei prime comori a bunătății dumnezeiești. Omul ajunge să cunoască menirea întregii făpturi și, în chip firesc, se naște înlăuntrul său dorința de a îndreptați această chemare minunată, de a-și împlini marea menire.

Când Dumnezeu revarsă asupra omului harul cel dintâi, El Se dăruiește cu adevărat fără măsură făpturii Sale, pentru ca și aceasta, la rândul ei, să-L iubească cu toată inima, fără măsură, pe Făcătorul său. Prima perioadă vine ca un semn ceresc încărcat de o asemenea putere, încât unii oameni părăsesc lumea, îmbrățișând viața monahală. Alteori însă, omul rămâne în lume, dar trăiește „în veacul de acum cu înțelepciune, cu dreptate și cu cucerenie”³, ca un străin și călător pe pământ.

Potrivit învățăturii patristice, prima cercetare a harului este timpul cel mai potrivit pentru ca omul să pună temelii trainice statorniciei, care să-l sprijine atunci când harul se retrage. Este o perioadă prielnică pentru a dobândi deprinderi bune: pocăința, rugăciunea neîncetată, paza gândurilor. În răstimpul binecuvântat al primului har, omul trebuie să se roage mai cu seamă pentru a se izbăvi de ceea ce socotește a fi cea mai mare slăbiciune a sa, căci acum cerurile sunt larg deschise înaintea lui.

În această perioadă, creștinul nevoitor învață, de asemenea, să cerceteze Scripturile, să săvârșească binele și

3. *Tit* 2, 12.

să se smerească înaintea fraților săi, nu doar în fața celor mai vârstnici, ci și a celor mai tineri. Acest stadiu este, de obicei, de scurtă durată; pentru unii poate dura doar câteva zile, câteva săptămâni sau, poate, câteva luni, potrivit cu răspunsul fiecăruia la harul primit, răspuns care este mai înainte cunoscut de Dumnezeu. Așa cum observă Sfântul Sofronie, în unele cazuri, această perioadă poate să dureze cel mult șapte ani.

Atunci când prima cercetare a harului îi însuflă cui-va dorința de a deveni monah, biruința lui asupra acestei lumi se înfăptuiește, cel puțin pe jumătate, prin însăși retragerea sa din lume. Această primă jumătate a biruinței este înfățișată de Apostolul Pavel ca răstignirea lumii⁴. Totuși, rămâne încă de dus o luptă titanică, pentru ca să se împlinescă și cea de-a doua jumătate a biruinței, prin care lumea este dezrădăcinată dinlăuntrul omului, iar el este răstignit „pentru lume”.

Încheierea unui testament presupune, pe de o parte, credințioșia celui care îl primește și, pe de altă parte, avuția pe care cel ce îl întocmește dorește să o lase moștenire. Dumnezeu este gata să îi ofere omului moștenirea întregii Sale veșnicii, iar omul trebuie să-și dovedească credințioșia, pentru a putea moșteni cele făgăduite. Acesta este înțelesul celei de-a doua perioade a vieții duhovnicești.

În a doua perioadă, Dumnezeu Își retrage harul de la noi. Nimeni nu poate păstra primul har, căci firea omului nu este încă în armonie cu legea care ocârmuiește lu-

4. Cf. Gal. 6, 14.

crarea harului înlăuntrul său. După cum învață Cuviosul Sofronie, mai devreme sau mai târziu, fie din neatenție, fie dintr-o alunecare, fie potrivit judecăților de nepătruns ale lui Dumnezeu, harul simțit se retrage și începe cea de-a doua perioadă a vieții duhovnicești, care este sumbră și de lungă durată.

Este de o însemnătate covârșitoare să înțelegem ce se ascunde în spatele acestui răstimp de cercare, să-i cunoaștem și să-i valorificăm marele potențial duhovnicesc, ca să atragem asupra noastră darurile lui Dumnezeu. Sfântul Sofronie subliniază că această înțelegere va face ca vremea certării Domnului să devină nespus de ziditoare, fiind însăși temelia pe care se clădește mântuirea omului⁵.

Cuviosul Sofronie dădea o însemnătate deosebită celei de-a doua perioade, dorind să le însuflă semenilor săi curajul de a lupta „cu nădejde împotriva oricărei nădejdi”⁶, pentru ca să nu piară în deznădejde și pustiire. El râvnea să sădească în ei conștiința că încercările și suferințele din această perioadă nu sunt un blestem, ci o binecuvântare de la Dumnezeu, căci îndurându-le cu răbdare, Îl încredințăm pe Domnul că suntem ai Lui și primim harul înfierii. Starețul dorea să-i însuflă pe credincioși să stăruie „ca cei care văd pe Cel nevăzut”⁷, ajutându-i să înțeleagă că este un lucru mai vrednic de laudă să nutrească în inima lor recunoștință față de Dumne-

5. Cf. Cuviosul Sofronie Athonitul, *Despre rugăciune*, trad. Ierom. Rafail Noica, Mănăstirea Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul, Essex, Marea Britanie, 2023, p. 56.

6. Cf. Rom. 4, 18.

7. Cf. Evr. 11, 27.